

# АЛАТАУ Ардагері



ardager@mail.ru

Алматы облыстық қоғамдық-саяси газеті

№3(13) 19 қаңтар 2024 жыл

12-қаңтар Динмухамед Қонаевтың туған күні

## СВЯТАЯ ПАМЯТЬ О СВЯТОМ ЧЕЛОВЕКЕ

Город, переименованный в город Қонаев, 12 января 2024 года торжественно отметил день рождения выдающегося исторического деятеля Динмухамеда Ахмедовича Кунаева, и очень хочется, чтобы его биографию знал каждый казахстанец – от мала до велика.

Он родился 12 января 1912 года в г. Верном (ныне Алматы) в семье животноводов.

Здесь же окончил школу-девятилетку №14.

Вот что пишет о себе сам Кунаев в своей автобиографической повести «От Сталина до Горбачёва»:

«Беззаветность, самоотверженность учителей словно током пронизывало нас, и мы, молодые люди, с огромным желанием тянулись к знаниям.

Отличником я, увы, не был, но трудные науки постигал с превеликим удовольствием.

Нравы в школе были, конечно, построе нынешних. Жили дружно, во

работу простым машинистом, а уже к апрелю 1937 года Динмухамед назначается начальником буровзрывного цеха. В 26 лет он стал главным инженером Коунрадского рудника, а затем исполняющим обязанности директора. В декабре 1940 года, под самый Новый 1941 год, 28-летний Кунаев был назначен директором Риддерского рудоуправления.

22 июня началась Великая Отечественная война. Многие, в том числе и Кунаев, просились на фронт, но им было сказано, что они тут важнее, и в срочном порядке началась перестройка работы предприятий на военный лад. Проводили монтаж эвакуированных с запада страны заводов. Появи-



Под руководством Кунаева «из каждых 100 тонн молибдена, добываемых в стране во время войны, 60 тонн давали герои Балхашской степи, горняки рудника «Восточный Коунрад».

В годы Великой Отечественной войны Казахская ССР обеспечивала основные нужды меди, свинца Советского Союза.

Были построены новые предприятия по добыче, обогащению и выплавке металлов. В этом – немалая заслуга Кунаева.

После войны, в 1948 году, он защищает кандидатскую диссертацию, посвященную улучшению буровзрывных работ на рудниках Казахстана, а в декабре 1951 года становится Президентом Академии наук Казахской ССР, сменив на этом посту Каныша Имантаевича Сатпаева.

В марте 1955 года Кунаев был назначен председателем Совета Министров Казахской ССР. Начался знаменитый советский проект – освоение целинных земель. Это был очередной трудовой подвиг, и Республика была награждена Орденом Ленина.

130 человек были удостоены звания Героя Социалистического Труда.

Наряду с освоением целинных земель, развивали промышленность.

Росли новые города и посёлки.

В 1960 году Кунаев становится Председателем ЦК Компартии Казахской ССР. Началась «кунаевская эпоха» в истории Казахстана, продлившаяся 22 года – 22 года спокойствия и мира, и недаром это время в народе называлось «золотой эпохой Кунаева».

Строились новые производства, росли большие и малые промышлен-

ствует о его немалом всесоюзном и международном авторитете.

Трижды Герой Социалистического Труда, Академик АН Казахской ССР, автор около 200 научных трудов, Динмухамед Ахмедович имел 8 орденов Ленина и немало других заслуженных наград.

Его заслуги перед страной трудно переоценить. Очень трудно...

В годы его руководства Республикой начали работать Павлодарско-Экибастузский топливно-энергетический комплекс, Карагандинская ГРЭС-2, Бухтарминская ГЭС, Павлодарский тракторный завод и многие другие промышленные предприятия, были освоены Мангыстауские нефтяные месторождения, получило развитие железнодорожное строительство, началась добыча титана, магния, синтетического каучука, быстрыми темпами развивались различные отрасли электротехники, машиностроения, химии.

Образовались Магыстауская, Жезказганская, Торгайская области.

Особое внимание Кунаев уделял освоению Кербулакской равнины, строительству Капчагайского водохранилища, Большого Алма-Атинского канала.

Кунаев вернул в состав Казахстана хлопководческие районы на Юге, отданные Хрущёвым Узбекистану, противодействовал созданию немецкой автономии на территории Казахстана, не допустил передачи Мангыстау Туркменистану.

За годы его руководства столица Республики Алма-Ата превратилась в высокоразвитый промышленный, культурный и научный центр.

Были построены Дворец республики, Казгуград, оздоровительный центр «Арасан», спорткомплекс «Меду», множество крупных зданий.

В начале 60-х Никита Хрущёв задумал перенести столицу Каз.ССР в Акмолинск и переименовать его в Целиноград, однако Кунаев встал стеной и отстоял статус Алма-Аты.

Производительный потенциал республики вырос более чем на 700%, объём промышленности вырос в 6 раз, сельского хозяйства – в 6 раз, капитального строительства – в 8 раз.

В Алма-Ате сооружены такие объекты, как «Меду», здание Национальной библиотеки, Дом политического просвещения, новые корпуса КазГУ, Центральный республиканский музей, телебашня «Коктобе», Дом дружбы, Монумент Славы в парке 28 героев-панфиловцев, гостиницы «Казахстан», «Отырар», «Алма-Ата», «Алатау», санатории «Алатау» и «Казахстан», микрорайоны «Самал», «Аксай», «Алмагуль», «Айнабулак» и многие другие культурные и жилые объекты.

Скромный человек, он, Кунаев, даже на работу ходил пешком и безо всякой охраны – народ искренне его любил, и охрана была не нужна. Даже уже будучи 1-м секретарём ЦК КП Казахстана, он жил в обыкновенной трёхкомнатной квартире старого двухэтажного дома.

Когда ему за звание академика назначили 340 рублей, он категорически отказался – распорядился использовать эти деньги для помощи детям и молодым учёным.

В семье Кунаевых никогда не было тяги к личным благам!

И все родственники Динмухамеда Ахмедовича жили так, чтобы даже тень не падала на него...

(Окончание на 2-й стр.)



всем помогали друг другу. В ту пору практиковали бригадный метод обучения, состоявший в том, что ученики с хорошими знаниями брали «на буксир» отстающих, и, как правило, такая помощь приносила хорошие результаты. Как ни странно, но именно в школьные годы я решил стать горным инженером. По тем временам профессия для казахов редчайшая. Меня вдохновлял образ первого крупного инженера-казаха Мухамеджана Тынышпаева, окончившего в 1906 году Петербургский институт инженеров путей сообщения, который был одним из активных инициаторов и участником строительства Турксиба».

В 1929 году юный Кунаев посещает вечерние курсы по подготовке в институт, совмещая курсы с работой статистика в Госплане при Совете Народных Комиссаров Казахской АССР. В конце 1931 года едет в Москву и поступает на горный факультет Московского института цветных металлов и золота, который был создан годом раньше на базе Московской горной академии.

Через 5 лет окончил университет, получив квалификацию горного инженера, и едет по направлению на Коунрад-Балхашскую стройку. Он – один из участников зарождения в стране мощной медной промышленности в Центральном Казахстане, а затем и свинцово-цинковой промышленности в Рудном Алтае.

Было трудно. Летом жара +45, зимой холода до – 45. Отсутствие нормального жилья: люди обитали в землянках, юртах, бараках. Нехватка медикаментов и продуктов питания. В таких условиях летом 1936 года началась трудовая карьера Кунаева. Начал

лась острейшая нужда в рабочих, и каждый горняк трудился за двоих, а то и за троих, перевыполняя суточные задания.

«Не знаю, как бы мы справились, если бы на помощь не пришли женщины, – пишет Кунаев. – В войну они впрягались в плуги, варили сталь, а у нас, в Лениногорске, добывали руду. Адская работа, она не каждому мужчине по плечу, а вот женщины безропотно, находя ещё силы на воспитание детей, показывали чудеса трудового героизма».



Ударный труд Динмухамеда Кунаева заметили наверху.

В апреле 1942 года его назначают на должность заместителя Совета Народных Комиссаров Казахской ССР, он стал в свои 30 лет самым молодым руководителем высшего звена в те годы, курировал всю промышленную промышленность Казахской ССР.

ные города.

Именно он, Динмухамед Ахмедович, был инициатором строительства нашего города Капчагай посреди песчаной степи и заложил символическую плиту в основание Капчагайской ГЭС.

1970 год – год рождения Капчагай, а в 1971 году Кунаева избирают в политбюро ЦК КПСС, что свидетель-

### ЖАҢАЛЫҚТАР ВЕСТИ

#### Алматы облысының жолдарын камерасы бар патрульдік көліктер бақылайды

Алматы облысында жол жүру ережесін бұзғандарды тіркейтін арнайы камералармен жабықталған полиция көліктері жүр. Облыстық Полиция департаменті жол қауіпсіздігінің алдын алу жұмыстарының тиімділігін арттыру мақсатында 20 қызметтік көлікке арнайы құрылғы орнатылғанын мәлімдеді.



«Аппараттық-бағдарламалық кешен фото және видео жауға, көлік құралдарының жылдамдығын өлшеуге, көліктің мемлекеттік нөмірін тануға, жалпы көлік апатына әкелетін жол қозғалысы ережелерін бұзғандарды анықтауға арналған», - деп атап өтті Алматы облыстық Полиция департаментінің басшысы Бауыржан Әленов.

#### Заманбеку Нуркадилову ұстанояттық мемориалдық тақта орнатылды

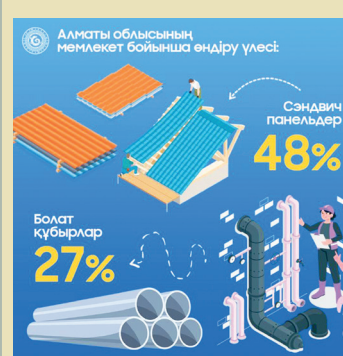
В честь известного казахстанского политического и общественного деятеля Заманбеку Нуркадилову установлена мемориал на его родине - в селе Кеген Алматинской области. Помимо этого, в Алматы, в доме, где жил политик, повесят мемориальную доску, передает Tengrinews.kz со ссылкой на телеканал «Хабар».



Соответствующее поручение сделал Президент Казахстана Касым-Жомарт Токаев. Письмо Главы государства зачитал его пресс-секретарь Берик Уали на обеде в Алматы, посвященном 80-летию Нуркадилова. Письма в адрес Нуркадилова и его семьи также направили председатель Мажилиса Ерлан Кошанов, аким Алматы Ерболат Досаев, председатель Сената Маулен Ашимбаев, аким Алматинской области Марат Султангазиев. Заманбек Нуркадилов родился 15 января 1944 года в селе Кеген Алматинской области. 12 ноября 2005 года был найден у себя дома убитым с тремя огнестрельными ранениями - два выстрела были сделаны в грудь и один в голову. Согласно официальной версии, совершил самоубийство. Однако родственники политика уверены, что он был убит. Супругой Нуркадилова была известная певица Макпал Жунусова.

#### Алматы облысы құрылыс материалдарын өндіруде көш бастан түр

Алматы облысы Қазақстандағы құрылыс материалдарының жалпы республикалық өндірісінде жетекші орында. Статистикаға сәйкес, 2023 жылдың қаңтар-қараша айлары аралығында гипсокартон өндірісінің үлесі 80,4%-ын құрады, ал сәндік-панельдер ел бойынша жалпы көлемнің 42,5%-ын құрады.



Бұл деректер Алматы облысының Қазақстандағы құрылыс материалдарының бас өндірушісі ретіндегі мәртебесін растайды.

Өндірістің жоғары деңгейінің маңызды факторлары ел ішінде де, одан тыс жерлерде де материалдарды тиімді жеткізуді қамтамасыз ететін облыстың тиімді географиялық орналасуы мен дамыған логистикалық инфрақұрылымы болып табылады.

Алматы облысы инвесторлар үшін тартымдылықты арттыру және қолайлы бизнес-ортаны қалыптастыру бойынша белсенді жұмыс істейді. Негізгі назар инвесторлардың назарын аударуға және тұрақты экономикалық өсу үшін жағдайларды қамтамасыз етуге аударылады. Шикізатты өңдеудің жана әдістерін, экологиялық таза компоненттерді пайдалануды және берік және берік материалдарды әзірлеуді қоса алғанда, озық өндірістік технологиялар мен инновацияларды дамытуға және енгізуге ерекше назар аударылады.

#### Угроза схода лавин!

Департамент по чрезвычайным ситуациям Алматинской области предупреждает! В горах Алматинской области в период с 15 января по 18 января 2024 года сохраняется лавинная опасность.

ДЧС убедительно просит граждан, туристов и отдыхающих не выходить на заснеженные склоны из-за возможного провоцирования схода снежных лавин, а также соблюдать все меры безопасности и поведения в горной местности. На территории Алматинской области имеется 55 лавиноопасных участков, которые находятся в Енбекшиказахском, Талгарском и Карасайском районах по южному склону хребта гор Иле-Алатау. В основном сход снежных лавин происходит по причине повышения температурного фона и выпадения обильных осадков в виде дождя и снега.



### Оқырман назарына!

#### «Билікке айтарым бар!»

Облыстық «Алатау ардагері» газеті өз беттерінде жаңа жылдан бастап «Билікке айтарым бар!» атты жаңа айдар ашып отыр. Бізде бәрі жақсы дегенмен, кейбір ауылдарда, аудандарда түрлі мерзімдер ішінде шешімі табылмаған түйткілді мәселелер жоқ емес, бар. Соларды бірлесіп шешу үшін оған жариялылық беріп, кемшіліктерді көрсетіп, газет редакциясына хат жолдауларыңызға болады. Газет редакциясы сіздер жіберген хат мазмұны негізінде ондағы көрсетілген кемшіліктердің оң шешілуіне ықпал етіп, тиісті орындарға хат жіберіп, оның нәтижесін газет бетінде жариялап отыруды мақсат етіп отыр. Әр шешілмей жатқан кемшіліктің тағдырын жариялылық арқылы шешу үшін газет редакциясы оқырмандардың белсенділігін күтеді. Сонымен, сіздерден хат күтеміз.

«Алатау ардагері» газетінің редакциясы: aidarbekova56@bk.ru 8 777 251 9310 - Роза Айдарбекова, altina57@mail.ru 8 705 965 3661 - Алтынбай Сикымбек.

12-қаңтар Дінмұхамет Қонаевтың туған күні



## СВЯТАЯ ПАМЯТЬ О СВЯТОМ ЧЕЛОВЕКЕ

(Окончание. Начало на 1-й стр.)

Динмухамед Ахмедович Кунаев любил только одну женщину – свою жену Зухру Шариповну, с которой прожил 50 лет, 5 месяцев и 2 дня. Однако детей у него не было...

Репутация Кунаева блестяще прошла испытание временем, несмотря на те оскорбительные унижения, которые ему пришлось пережить, когда 11 декабря 1986 года без его участия на заседании Политбюро ЦК КПСС было принято решение об его уходе на пенсию, а 16 декабря 1986 года он был снят с поста Первого секретаря ЦК КП Казахстана и на его место был назначен Геннадий Колбин -1-й секретарь Ульяновского обкома партии. Это было предательство – предательство высокопоставленных людей, которым так верил любимый народом Кунаев...

Назначение Колбина Г.В. вызвало волну народного негодования, вылившуюся в Декабрьские события 1986 года.

Центральное руководство (Горбачёв М.С. и Назарбаев Н.А.) обвинило Кунаева в организации этого митинга, Горбачёв инициировал следствие против него, дав задание найти порочащие факты для предъявления обвинения, однако сделать этого не удалось.

Однако Кунаев с этого времени находился под негласным домашним арестом. Ему запрещалось покидать пределы Алма-Аты, а по городу дозволялось прогуливаться лишь под надзором сотрудников КГБ. Домашний арест был отменён лишь в 1990 году после смерти жены Зухры Шариповны.

Кунаева лишили его дачи в Бутаковке и положенной ему, как бывшему члену политбюро и Трехжды Герою Социалистического Труда, персональной пенсии.

Все свои сбережения, 35 тысяч рублей, он впоследствии истратил на выкуп собственной квартиры, проживая со своим племянником Диаром...

Скончался Динмухамед Ахмедович 22 августа 1993 года в селе Алакольского района Алмагтинской области в результате второго сердечного приступа.

Тысячи алма-атинцев прошли через скорбный зал театра оперы и балета.

Ещё многие тысячи не смогли проститься с ним: получив приказ, милиция прервала людской поток...

Под катафалк от театра до самого кладбища легли миллионы живых цветов...



А за день до смерти он написал:  
«Я прожил долгую жизнь, в ней было много хорошего, было и плохое...»

Но это моя жизнь.

И цель, которую я ставил ещё будучи «юношей, облудывающим жизнь», в меру своих сил и способностей выполнил.

Я всегда преданно служил своему Народу и буду служить ему до последних дней.

В моей жизни, как и во всякой другой, конечно, были и «чёрные» дни, но ни один из них я не вычеркнул из памяти.

При этом ни о чём не жалею и обиды ни на кого не держу».

В этих словах – весь Кунаев, его чистая и благородная душа, его искренняя любовь к своему народу, к своей стране, которой он служил до последнего дыхания...

Похоронили Динмухамеда Ахмедовича Кунаева 25 августа 1993 года на кладбище «Кенсай» на вершине Заилийского Алатау рядом с женой (их памятники – как близнецы...).

Репутация Кунаева блестяще прошла испытание временем: любовь народа к нему осталась искренней и яркой, и я больше не знаю такого человека, о котором бы так искреннее страдали миллионы людей... Глухая боль о нём не даёт покоя до сих пор, и слёзы невольным комом подступают к горлу... Простите... Простите за всё, любимый наш Динмухамед Ахмедович... Простите за незаслуженные обиды...

Сегодня на карте Казахстана появился город Конаев. Значит, Вы живы! Живы и по-прежнему любимы народом, что, конечно же, дано не каждому из влиятелей нашего мира...

И теперь задача каждого из нас – сделать всё возможное, чтобы город Кунаев стал одним из прекраснейших городов.

И все, от мала до велика, должны знать правдивую биографию красивого, редчайшего Человека – Динмухамеда Ахмедовича Кунаева. Вечная ему Память!

Альбина ЛАВРОВА.

Мазмұнды басқоу

# ӨНЕГЕЛІ ҰСТАНЫМҒА ҮН ҚОСАЙЫҚ!

Қазақтың көрнекті жазушысы Әбіш Кекілбаев: «Жалпы түгел тәуекелге мінбей тұрып, жалқы ештеңе бітіре алмайды. Қарапайым ел деген болмайды. Жеріне, суына, тіліне, дініне, тарихына, тағдырына не Халық деген болады. Тек сондай халық қана есерін түзеп, еріне медет бола алады. Қорлана бермей, арлана білейік! Намыстың сөзін сөйлейік!» - деген ұлағатты сөзімен, қазақ халқының «Малым - жанымның садағасы, жаным - арымның садағасы» басты идеясының мәнін айқындап айтып беріпті. Яғни ел болам десең, ұрпағыңды саналылыққа, имандылыққа тәрбиеле, одан соң білім, ғылым, өнер үйрет дегенді меңзейді.

Ия, «Ел болам десең – бесігінді түзе» демекші, ұрпақ тәрбиесі – баршаның борышы. Мына жаһандану заманында, жат жұрттың қансығын таңсық көріп, ұлттық

Еңбекшіқазақ ауданының Құрметті азаматы Нұрлан Мұхаметқалиев сөз сөйледі.

Ол өзінің сөзінде ауыл болашағына әсер ететін әрбір мәсе-



болмысымыздан алшақтап бара жатқанымызды өмірдің өзі көрсетуде. Жақында Нұра ауылындағы мәдениет үйінде жастарға жақсы мен жаманды ажырата білу, тұған жерді сүю, адал еңбекке баулу, діндегі жат ағымдардан сақтану, ұлттық салт-дәстүрімізді жаңғырту, мәнді де мағыналы өмір сүріп, тәуелсіздігімізді нығайту мақсатында, өнегелі жолды ұстануға үндеген бас қосу болды. Жыныға Сөгеті ауылдық округі әкімдігінің жауапты қызметкерлері, әр ауылдың имамдары, жергілікті тұрғындар өкілдері қатысты.

Бұл бас қосудың мақсатын түсіндіріп, Шелек ауылындағы қоғамдық жұмысты үйлестіру тобының белсендісі, Қазақстан журналистер одағының мүшесі,

леден шет қалмай, билік пен халықтың арасында бос кеңістікті әр ауылда зиялы қауым, ақсақалдар, жігітбасылары, жүрегі жомарт кәсіпкерлер толтырып, көше тазалығынан бастап, маусымдық шаруашылық жұмыстарды реттеп, түрлі іс-шараларды өткізуге мұрындық болып, тәрбие жұмысында ақыл-кеңес беріп, теріс қылықты адамдарды тәртіпке шақыруға атсалысудың маңыздылығын атап өтті.

Шелек ауылындағы қоғамдық жұмысты үйлестіру тобының белсендісі Еңбекшіқазақ ауданы елдімекендеріндегі ардагерлер алқаларының әйелдер кеңесінің, жастар ұйымының жұмыстарын жандандыруға қозғау салды. Қоғамдағы түйткілді мәселелердің

түйінін шешуге бастау болды. «Жақсылықты көрмеген- соқырлық, кемшілікті көрмеу – жаны ашымастық» - деген. Әр азаматтың ел тәуелсіздігін қамтамасыз етуде өзінің борышты екенін сезініп, ерінбей еңбек ету, істі кәсіби дағды жауапкершілікпен жүзеге асыру, тәртіп сақтау, терең білім алу және ұлтжанды болуы тиіс.

Мектеп директоры Ысқақ Салманов Нұра ауылының бүгінгі тыныс-тіршілігінен қысқаша мәлімет берді. - Кезінде ғалым Альберт Эйнштейн: «Дін, өнер және ғылым – бір ағаштың бұтақтары» деген тұжырымын айтыпты, - деді ол өз сөзінде. - Ислам діні - нағыз тәр-

ды рөл атқаратынын, «Құдайдан қорықпағандан қорық» демекші, арақ ішу, есірткі қабылдау, ұрыс-жанжал, ата-ананы, үлкенді сыйламаушылық имандылықтың таяздығынан болатынын айтып, мектептерде бір мезгіл имандылық, адамгершілік туралы оқушылармен кездесу өткізіп тұру керектігін тілге тиек етті. Сондай-ақ жиынға Шелек ауылының №2 мешітінің, Қайрат және Байсейіт елді мекендеріндегі мешіт имамдары Имержан Исламов, Мұрат Шахзат және Шухрат Рахматуллин қатысып отырды.

Мінбеге көтерілген әр ауылдың белсенділері - нұралық өлкетанушы Мүлік Исабеков ауыл, жер тарих, табиғат туралы, Масақ ауылынан спорт ардагері, Еңбекшіқазақ ауданының Құрметті азаматы, Рыскелді Жақабев жастарды бұқаралық спортқа тарту, қайраттық жомарт жүрек, Еңбекшіқазақ ауданының Құрметті азаматы, Оспан Әтейбеков діндегі жат ағымдардан сақтану туралы сөз қозғады.

Мәдениет үйінің директоры Жайырбек Құрамаев «Туған өлкеміздегі ел қорғаған батыр бабаларымыз бен танымал тұлғаларымыз жайлы жастар біліп, өнеге алатын мақалалар жазу керек» - деп ойын ортаға салды.

Шелектік ардагер Құрамыс Сәрсәбаев «Әр ауылда қандай мәселе туындаса, біз соны шешуге атсалысуымыз керек. Сөгетіде мектеп пен әкімдік, ата-ана байланысы керемет. Мешіт те талапқа сай, қатымханасы бар, медресесі де жұмыс істеп тұр» дей келе, жалпы өлім-жітім кезінде қонақасы дегенді тоқтатуға, орынсыз ысырапқа жол бермеуге атсалысу керектігіне тоқталды.

Нұра ауылы ақсақалдар алқасының төрағасы Мәлік Байұзақов болса, ауылда көптеген игі істер атқарылып жатқанын тілге тиек етіп, жұмыла көтерген жүктің жеңіл болатынына көз жеткізгенін, бірлік бар жерде тірлік те түзелетінін айтты.

Жиын соңында жұрт болып өлім-жітімде ысырапқа жол бермеу мақсатында аудан тұрғындарына үндеу қабылданды.

**ӘНУАР КЕРІМБАЙ,**  
қоғамдық жұмысты үйлестіру тобының белсендісі, еңбек ардагері, «Желтоқсан» жеке шаруа қожалығы жетекшісі

ҮНДЕУ

## ЫСЫРАПШЫЛДЫҚ - ҚОҒАМ ДЕРТІ

Біз, Еңбекшіқазақ ауданы Шелек өңірінің қоғамдық белсенділері, ата-бабамыздан жалғасып келе жатқан ұлттық және рухани құндылығымыз бен өзіндік бет-бейнемізді, болмысымызды сақтай отырып, жаһандануға жұтылмай, керісінше өз ұлттық нақышымызды жоғалтпай, жалғастыру маңызды деп есептейміз. Тамыры терең тәрбие ұлттық тарихымыздан басталады. Ата-бабаларымыздың аманаты-ұлт өмірін өркендетуші саналы да салауатты, ұлтжанды, рухы биік парасатты ұрпақты тәрбиелеу.

Жастар - халықтың құнды қазынасы, елдің тірегі, болашағы, өз елін дамытуға жетелейтін негізгі күш.

Біз ұлттық нақыштағы оюлары бар киімдермен дараланған елміз. Біздің әжелеріміз орамал тағып, кимешек киді. Ал қап-қара киініп, бетті толық тұмшалау қазақтың салты мен дәстүріне жат. Қара киіну қайғылы жағдайларға ғана тән болған.

Әр ауылда күнделікті тіршілікте ұлттық салт-дәстүрімізді сақтап, дамыту, жастар жақсы мен жаманды ажырата білуге қоғамдық ұйымдардың тәрбиелік жұмысты жандандыруы күн тәртібінде болғаны абзал.

Өмір заңдылығына сай той мен өлім қатар жүретіні белгілі. Салт-дәстүріміздің қатаң сақталуымен тәрбиелік маңызы зор болып есептелетін тойлар бұрынғы деңгейінен құлдырап, даңғазалыққа айналған. Дәстүр мен даракылықты шатастырып, ысырапшылыққа жол беретіндер көп.

Ата бабамыздан келе жатқан бақилық болған адамды соңғы сапарға шығарып салу тәртібін бұзбай, дастархандағы ысырапшылыққа жол бермеуді, бәсекелеспеді және өзара көмектесуді үміт етіп үндеу тарағамыз.

Жерлеу рәсімі-жақын туыстарының ғана міндеті емес, төңіректегі түгел қауымның өлікке көрсететін соңғы құрметі. Адам өлген қаралы үйдің шығындарын көтерісу, келген қонақтарды жабыла

күтіп алу, тек кісі қазасында ғана емес басқа да ауыр жағдайларда көңіл білдіріп, қауым болып қайғыру зор адамгершілікпен ұйымшылдықтың белгісі болып саналады.

Меймандарға ас тарту ету қазақ қонақжайлықты білдіреді. Аталас рудан тарағандар қайтыс болған кісінің үйіне салмақ түспес үшін, алыстан келген кісілерді өз



үйлерінде кеткенше түнетіп, қонақасы берген.

Асты қарызданып міндетті түрде өткізу дұрыс емес. Себебі қазіргі уақытта адамдардың көбісі өзінің тұрмыс-тіршілігіне мән бермей, жетпей жатқан жағдайда да қарызға батып, мол қаражат жұмсап, жылқы сойып, садақа беріп,

әбігерге салынып, ас беруді әдетке айналдырған. Соның бірі өлік шыққан үйдің дастарханы, тойдың дастарханымен бірдей деңгейге жетті.

Орамал, жыртыс, ақша тарату еш міндеттелмеген ысырапшылық. Санамыздағы ысырапшылықты имандылық тәлім арқылы түзетуіміз қажет.

Қазіргі қоғамда шынайы мәдениеттің белгісі орынсыз сән-салтанат емес, керісінше ұстамдылық пен қанағатшылдықты, қарапайымдылық пен үнемшілдікті орынды пайдалану көргенділікті көрсетеді. Астамшылыққа тосқауыл болатын барлық амалдарды жүзеге асыруымыз қажет.

Бүгінде көптеген аймақтардағы жаназа және қайтқан адамды жер-

леу рәсімінде қойылып жатқан талаптарды:

- дауыс зорайтқышпен сөйлеу, митингі өткізу, бейнероликтер көрсетуді тоқтату,

- дастарқанға жеміс, жидек, торт, самса, салат қойылмауын,

- қайтқан кісінің жетісін және кешкі асын үйінде өткізуді,

- қонақасыға алыстан келген ағайындар мен жақын туыстары ғана от басында болуын қолдау қажет деп санаймыз.

- Дастарханға нан, май, тәттілер, күріш, жайма, құрма қойылып, етті турап беру көзделген. Жаназа намазды қарапайым лайықты етіп өткізуге, бәсекеге айналдырмауға ат салысуымыз керек.

Ұлт тағдыры сынға түскен сәтте көзі ашық азаматтар әрдайым көш бастаған. Ел ағалары бір ауыз сөзбен тентегін тыйып, тектісін төрге оздырған. Ел болашағына әсер ететін әрбір іс-шарадан шет қалмай, аталған мәселелерді нақты орындауда ауыл әкімі, ауыл ақсақалдары, имамы, зиялылар ұстанымы және белсенділігі айрықша маңызды.

Бүгінде әр азамат ел тәуелсіздігін қамтамасыз ету үшін алдын-



дағы үлкен борышты жете сезініп, жұрт діни сенімдерге бой ұрмай, ұлттық болмысымызды сақтап, білімді, мәдениетті, ұлтжанды болу міндеті тұр.

**Еңбекшіқазақ ауданы Шелек өңірінің қоғам белсенділері.**

Шаңырақ



## ОТБАСЫ ӨНЕГЕСІ - ТАУСЫЛМАЙТЫН ҚАЗЫНА

«Екі жақсы қосылса, ай мен күндей жарасар. Екі жаман қосылса, ырылғандар, таласар» деген мақал бар. Осы мақалда айтылғандай, ай мен күндей жарасып отырған отбасылар біздің арамьызда да бар. Қырық жылдан астам ұстаздық қызмет істеп, ұлын ұяға, қызын қияға қондырып, өз жұмысына адал, жұртқа абыройлы қызмет еткен, бүгінде алпыстан асып, жетпіске таяп қалған Нұркамал мен Кәмила жайлы айтсақ, әңгіме таусылмайды.

ертіп, күмбез тұрғызғанын ел-жұрт әлі күнге дейін ұмытпай айтып жүр. Нұркамал ұстаздық қызметпен бірге өнердің түр-түрін меңгерген. Жазғы демалыс кезінде бір тынған емес, үнемі еңбек етуден жалықпайды. Бак пен бакша өсіру шебері. Мен Нұркамалды «Шонжыдағы Ми-чурин» деймін. Ағаштарды күту, баптау, бакшадағы әр түрлі көкөніс өсіруден ешқашан жалықпайды. Ол өнерін балаларына, немерелеріне үнемі үйретіп отырады. «Дәулет есіктен, ақыл бесіктен кіреді» демекші, білім мектептен, тәрбие отбасынан беріледі. Нұркамал мен Кәмиляның ұлдары Жәнібек-сурет салудың шебері, Әлібек-әскери қызметкер. Қыздары Әсел мен Мадина өнерден құр алақан емес. Екеуі ән шырқағанда тыңдарман сүйсініп тыңдайды, оларға деген қошеметі ерекше.

Отбасы-махаббатқа, қуанышқа, шаттыққа, жылулыққа толы мекен. Отбасының екі тірегі-әлпештеген әке мен аялаған ана. «Ұяда не көрсен, ұшқанда соны ілерсін» дегендей, отбасында көрген, тәлім тәрбиенің арқасында Нұркамал мен Кәмиляның немерелері бәрі шетінен өнерлі. Кәмила зейнетке шыққан соң да құры қарап отырған жоқ. Аудандағы әжелер кеңесі мүшесі. Менімен бірге талай істерді бірге атқарысуда. Бойында иманы бар Нұркамал мен Кәмила – бүгінгі ұрпаққа үлгі.

**Рая САРТОЛОВА,**  
Ұйғыр ауданы ардагер әжелер кеңесінің төрайымы.

Тәуелсіздік рухы

Іле ауданы Боралдай кентіндегі ауылдық кітапханада Боралдай кенті Аналар кеңесінің ұйымдастыруымен «Елімнің бақытын тербеткен Тәуелсіздік» атты патриоттық-рухани кеш өткізілді.

Шараға «Желтоқсан ақиқаты» республикалық қоғамдық бірлестігінің патриоттық қозғалыс мүшесі Ф.Қалмақбаев, Желтоқсан оқиғасына қатысқан Г.Кенжалиева, М.Бөбетаева, К.Шанықбаева секілді батыр қыздар, Боралдай кенті аналар кеңесінің төрайымы М.Қаламбаева, шараның демеушісі, аға ұстаз Г.Аяпбергенова, кент әкімінің орынбасары А.Танатар және аналар кеңесінің мүшелері мен кітапханашылар және тұрғындар қатысты. Алдымен Желтоқсан оқиғасының құрбандарын бір минут үнсіздікпен еске алғаннан кейін медреседен келген ұстаз ел үшін, жер үшін құрбан болған барша боздақтардың рухына бағыштап құран оқыды.

Кешті жүргізген Іле ауданының құрметті азаматы М.Қаламбаева желтоқсан оқиғасына қатысқан жерлеріне алғысын айтып, ақ тілегін білдірді.

1986 жылы ел азаттығы үшін алаңға шығып, ерлік көрсеткен азаматтар өз кезегінде сол кездегі бастарынан өткен жайттармен бөлісіп, азаттығымыздың мәңгілік болуын тіледі.



Кеш қонақтары Желтоқсан оқиғасы мен Отан туралы отты өлең жолдарын оқып, рухты әндер шырқады.

Кеш соңында «Желтоқсан ақиқаты» республикалық қоғамдық бірлестігінің мүшесі Ф.Қалмақбаев ұйымдастырушыларға алғыс хатын табыс етсе, ұйымдастырушылар Желтоқсан оқиғасының қатысушыла-

рына сый-сияпат көрсетті. Қазақ елінің тәуелсіздігі үшін құрбан болған бабаларымызға тағзым ете отырып, бүгінгі бейбіт күнде ел тәуелсіздігінің мәңгілік болу жолында қызмет етіп жүрген азаматтарға сәттілік тілейміз.

Жұлдыз БУЗАУҚЫЗЫ

Өнеге

## КӨПШІЛІКТІҢ КӨҢІЛІН ЖАУЛАП АЛДЫ

Елімізде соңғы жылдары жиілеп өтіп жатқан «Мерейлі отбасы» байқауы қоғамдық өмірімізге әжептеуір қозғау салып, сілкініс тудырған сияқты. Осынау игілікті істердің кеңінен қанат жайыуының арқасында ауылды елді мекендерде де бұл бағыттағы ізденістер өзіндік өрнегін таба бастады. Әрине, бұл қуана құптауға тұрарлық бастаманың жақсы жалғасы іспеттес.

Күре жолдың бойындағы тауың қапталына қоныс тепкен О.

Жандосов ауылындағы осы аттас мектепте өткен «Берекеді отбасы



– мемлекет тірегі» атты мәні мен маңызы зор тәрбиелік іс-шараның атап айтуға тұрарлық өзіндік ерекшеліктері болды. Бұған ауыл тұрғындарымен қатар аудан ардагерлері және ұстаздар мен мектеп оқушылары қатынасты. Мұнда қазақ және түрік отбасылары шақырылған екен. Олар осындағы тұрақты тұрғындар, ерлі-зайыптылар, көпбалалы отбасылар Көшәлі – Фатима Асра-товтар мен Бекболат – Сауле Бай-тиковтер.

Сахна төрінің екі жағына екі отбасының бала-шағалары мен немере, шөберелері жайғасқан. Сол сияқты қазақ пен түріктің әлеуметтік тұрмыстағы ұлттық құндылықтары да басты назарға алынған. Екі жақтың да ежелден келе жатқан салт-дәстүрі, әдет-ғұрпы, салтсанасы мен жәдігерлері де мықтап ескерілген. Соның бәрі де сөз бен істің бірлігіндей болып көрсетілді. Бір атап айтарлық жай, екі жақтың ата-аналары мен бала-шағалары да өнер жағынан құры-алақан емес екен. Ұлттық нақышпақ мақамымен орындаған әндері мен билері, музыкалық аспаптардың құлағында ойнайтын шеберліктері де көрермендер қауымын таңдай қақтырып, тамсандырып тастады.

Кез-келген отбасы үшін олардың үлгі аларлық үрдістері үлкен тәлімді тәрбиенің таптырмас құралы деп айтуға болады. Аталған екі отбасын да көпшілік үшін бекер сарапқа салмапты. Бұл орайда ауылдық ардагерлер ұйымының төрағасы Молдағали Бейсебаев, әжелер алқасының төрайымы Елена Дадан, мектеп директоры Жұлдыз Қықымова, тәжірибелі ұстаз Камшат Орашев-евалар көп еңбек сіңірген. Олардың күнделікті тұрмыста пайдаланатын ұлттық тағамдары да тіл үйірет дәмділігімен жиналған қауымды риза етті.

Сөйтіп, ауыл арасында ауызға алынып жүрген Асратов пен Байтиковтердің отбасылары қойылған талаптардың бәрін мінсіз орындап, сынақтардан сүрінбей өтті. Абырой арқалаған отбасылардың бұл еңбектері де елеусіз қалған жоқ. Ауылдық әкімшілік тарапынан Алғыс хаттармен және ауыл кәсіпкерлері тарапынан ақшалай сый-заттай сыйлықтармен марапатталды. Қалың қауымның атынан оларға ақ ниетті алғыстар айтылды.

Қанат ТҮРСЫНУЛЫ,  
Қарасай ауданы.

Аналар кеңесінің жұмысы

## ЗОРЛЫҚ-ЗОМБЫЛЫҚСЫЗ КЕЛЕШЕК

Еліміздің келешегі мен өркендеп дамуына үлес қосып соның ішінде ұрпақ келешегін ойлап, ескіні еске алып, жақсысын жаңғыртып, ел ынтымағы мен береке бірлігі үшін тер төгіп, келешекке сенім ұялатып, қоғамдық іске үлес қосып, пайдасын тигізіп жүрген азаматтарымыз да баршылық.

Ұлт болып өмір сүрудің негізгі төрт тұғыры болады. Ол-тарих, тілі, салт-дәстүрі, ұрпақ денсаулығы. «Халықтың әкесі-тарих, анасы-тілі, құралы-салт-дәстүрі» деп, ата-бабамыз бекер айтпаған.

Осы төртеуінің біреуі кемісе, ұлттық сана әлсіреп, ел ұлттық болмысынан айрылады екен. Сондықтан да осы төрт тұғырды тік ұстап, ұрпақ санасына жеткізу оның рухани дамуына жол ашу тек мемлекеттік мекемелердің ғана мойнында емес, қоғамдық бірлестіктер және зиялы ақсақалдар мен карт аналардың міндеті деп ойлаймыз.

Алматы облыстық Қазақстан халқы Ассамблеясы жанындағы Қонаев қалалық Аналар кеңесінің жұмысы да осы мақсатқа бағытталған.

Негізінде ұрпақ тәрбиесі отбасынан басталады. Ал отбасы мемлекет негізін құрайтынын бәріміз жақсы түсінеміз.

стағы өмір сүретін адамдар тобы: әке-ана, ата-әже, немере-шөбере. Осы отбасының берік болуына оның мүшелерінің арасындағы бірін бірі психологиялық түсінушілік үлкен рөл атқарады. Халқымызда «есіктің екі босағасы» атанған-ерлі зайыптылар. Тек үйленіп қана қоймай, оның тағдырына, келешек рухына жауап беретін адамдар екенін түсінуі міндетті.

«Отан-отбасынан басталады» деген ұғымда көп мағына жатқанын сезініп, отбасы бірлігі қоғам өмірімен де тығыз байланысты екенін түсініп, отбасы құндылықтарын еліміздің салт-дәстүрін ұрпақ тәрбиесімен сабақтастыра өмір сүруі қажет.

Сондықтан да Аналар кеңесі заман ағымына қарай адам жанының құндылықтарының өзгеруін ескере отырып, негізгі адами-имандылық, жанашырлық, парасат-

бы аясында «Үлгілі отбасы», «Әжелермен әлем гүлденеді», «Қыз тәрбиесі-ұлт тәрбиесі», «Рухтың күші-әкеде» атты ауқымды іс-шаралар ұйымдастырып келеді.

Өкінішке орай, қазіргі уақытта отбасын құру, оны әрі қарай өмір ағымында аяғынан тік тұрып кетуіне көп мән бере қоймайтын ерлі-зайыптылар көп кездесуде. Оның соңы ажырасуға алып келетіні анық.

Ата-анасын қарызға батырып, құдақұдағи арасында реніш туғызып, өз өміріне дақ түсіріп, келешегіне күмән туғызатын жағдайлар жиі кездесуде.

Ажырасу алдында шаңырағы шайқалып, дау-дамай болған отбасында не берекесі, не бір-біріне деген еш қадыр-қасиет қалмайды. Ал, ол отбасында бала болса, ол баланың психикасы мен денсаулығына деген зор зияны тиетіні де белгілі. «Бір күн жанжал болған үйде, қырық күн береке болмайды» деп халқымыз бекер айтпаған. Сонымен қатар, отбасында зорлық-зомбылық көріп, психологиялық қысымға ұшырап, шешімін таба алмай отырған қаншама жан бар. Зорлық-зомбылық көріп өмір сүріп жатқан жандарға мемлекет тарапынан көмек көрсету үшін ана мен бала құқығын қорғау бағытында әр облыстағы аудан, қалалардағы ішкі істер бөлімдерінде, полиция басқармаларында «Әйелдерді зорлық-зомбылықтан қорғау» тобы құрылып, өз жұмысына кірісуде. Біздің қаламыздағы бұл топқа басшылық ететін қалалық полиция инспекторы майор Турлина Гүлмира Тәңірбергәнқызы. Быылғы жазда қаламызда әйелдер мен балаларды зорлық-зомбылықтан қорғау және өмірлік қиын жағдайда тап болған отбасыларға сапалы әлеуметтік, психологиялық, заңгерлік қызмет көрсету үшін қалалық жұмыспен қамту және әлеуметтік бағдарламалар бөлімі мемлекеттік мекемесінің «Жанұя отбасын қолдау» коммуналдық мекемесі ашылды.

Аналар кеңесі көпбалалы аналармен және «Ана саулесі» орталықтарымен бірлесіп тығыз байланыс жасай отырып, әйел құқығын қорғау, отбасы құндылықтарын дәріптеу бағытында жоспарлы түрде бірігіп



жұмыс істеуде. Қаламызда 25 қараша мен 10 желтоқсан аралығында «Зорлық-зомбылыққа қарсы 16 күн белсенді күрес» республикалық акциясы өтті. Бұл іс-шараның мақсаты-отбасылық ана мен балаға бағытталған зорлық-зомбылықтың, құқық бұзушылықтың алдын алу және оған жол бермеу. Осы акция аясындағы іс-шаралармен қатар осы тақырыпта ақпараттық буклеттер мен жарнамалар даярланып, қала тұрғындарына таратылды. Қонаев қаласы мектеп-лицейінде «Зорлық-зомбылықсыз балалық шақ» тақырыбы бойынша «әке, ана және мен» спорттық сайыс өткізумен ашылып, басқа да іс-шаралар мектептер мен колледждерде жалғасын табуда.

29 қарашада Қонаев атындағы қалалық орта мектеп гимназияда «Девантты мінез құлықты балаларды анықтау, жұмыс істеу және кәмілетке толмағандар ісі және олардың құқық бұзушылығының алдын алуға бағытталған іс-шаралар туралы» тақырыпта кәмілетке толмағандар ісі жөніндегі комиссияның кеңейтілген отырысы өтті. Отырысқа қалалық Ақсақалдар, Аналар кеңестері, құқық қорғау, білім, ішкі саясат бөлімі мамандары, мектеп басшылары өза-

ра пікір алмасып, өз ойларымен бөлісті.

Ұрпақ келешегі отбасы тәрбиесіне тікелей байланысты. «Ұяда не көрсен, ұшқанда соны ілесін» демекші, осы бағытта «Бақытты отбасы-бақытты болашақ» тақырыбы аясында «Ата-аналық міндетті сезіну» тақырыбы бойынша аналар кеңесі мен жастар ресурстық орталығы қаламыздағы көпсалалы колледжде студенттермен кездесу ұйымдастырылды. Осы колледж басшылығының ұйымдастыруымен 05 желтоқсанда қалалық Аналар кеңесі мен Қонаев қалалық полиция басқармасы әйелдерді зорлық-зомбылықтан қорғау тобының басшысы Г.Турлина, «Жанұя» отбасын қолдау орталығы психологы Л.Исабаева, «Арна» мәдениет үйі директоры педагог-психолог А. Шыныбаева, облыстық жастар ресурстық орталық бөлім басшысы Д.Жұмахановтың қатысуымен «Зорлық-зомбылыққа жол жоқ» тақырыбында кеңейтілген отырыс өткізілді. Студенттер сұрақ-жауап түрінде пікір алмасып, келешек отбасын құруға бағдар берілді.

Дәмекен НҮСПБЕКОВА,  
Қонаев қалалық Аналар кеңесінің төрайымы.



Отбасы-адам баласының өсіп-өніп, қаз тұрып, қанат қағар ошақ қасы, үйі, алтын бесігі.

Отбасы дегеніміз-туысқандық байланыста болатын, бірлесіп әлеуметтік тұрмы-

тылық сияқты құнды қасиеттерді сақтап қалуға жас ұрпақтың ой санасын бағыттауға негізделген өз жұмысын мектеп, колледждермен тығыз байланыстыра отырып, «Мәдениетті ана-мәдениетті ұлт» тақыры-

Дәстүр

# БЕТАШАР: ЖАҢА ТҮСКЕН КЕЛІНГЕ ЖАСАЛАТЫН ЖӨН-ЖОРАЛҒЫЛАРДЫ ҚАНШАЛЫҚТЫ ЖАҚСЫ БІЛЕСІЗ?

Беташар – қыз бала жана шаңырақтың табалдырығын келін боп атаған кезде жасалатын салт-дәстүр. Қазақ халқының ертеден келе жатқан бұл дәстүрі туралы не білеміз? Мақаламызда беташарға қатысты жөн-жоралғыларды тарқатып айтамыз.

## БЕТАШАР САЛТЫНЫҢ МӘНІ НЕДЕ?

Беташар жас келінге жана ортасын, күйеуінің ағайын-туысын таныстыру мақсатында өтеді. Беташарды келін түсіруші үйдің иелері жасайды. Қазаққа тән бұл дәстүрдің «тазару» деген мағынасы да бар. Бұл жөнінде филология ғылымдарының кандидаты, доцент Самал Дәрібайұлының «Беташар және отбасылық ғұрыптардағы параллельдер» деп аталатын мақаласында кеңінен жазылған:

«Келін түсіруші жақ беташар жасау арқылы жас келінге келген ортасын таныстыра отырып, онымен бірге көзге көрінбес зұлмат күш иелерінің ілесіп келмеуін де мақсат етеді. Келіннің қадамының құттығы не құтсыз болуы оның түскен шаңыраққа тез сіңісіп кетуіне әсер етеді. «Келіннің аяғынан, қойшының таяғынан» деген мақалдың осындай жағдайларға байланысты айтылғаны хақ. Егер келін түсірген шаңырақ немесе әулет тойдан соң тағы бір қуанышка кенеліп жатса, «аяғы құт болды» деп жақсылыққа жорып жатады. Сол секілді босаға аттанған кейін әулет ауыр қайғыға ұшыраса (отбасы мүшелері не жақын жақын туыстардың қайтыс болуы, ауруға ұшырауы, т.б.) «аяғы құтсыз келін» деген атқа таңылуы да мүмкін».

Осындай түсінік негізінде кей жерлерде келіннің бетін ашатын кезде қамшыны қолданады. Көне түсінік бойынша қамшы сыртқы тылсым күштерден қорғайды деген сенім бар. Сол себептен де беташарда келіннің жаулығының тү-

сына қамшы байланады. Қазақ халқында қамшы аяқтың астына тасталмайды, төрде жоғары ілініп тұрады.

## БЕТАШАР ДӘСТҮРІ ҚАЛАЙ ЖАСАЛАДЫ?

Беташар болатын сәтте келіннің бетіне жаулық жабылып, оны жеңелері тігілген отаудан алып шығады. Содан соң тойға арнайы шақырылған жырау беташарға жиналған күйеу жігіттің алыс-жақын туыстарын өлең жолдарымен атап шығады. Ал келін сол сәтте иіліп сәлем салуы керек. Аты аталған туыстар сый ретінде ақша, мал-мүлік береді. Бұл отбасын құрып жатқан жастарға көмек болады деп ұсынылған. Себебі қазаққа «үйлену оңай, үй болу қиын» деген сөз бар.

Бұдан кейін беташардың екінші бөлімі басталады. Онда жаңадан түскен келіннің үй шаруашылығындағы міндеті, атқаратын жұмысы, өзінің туыстарымен қарым-қатынасы, мінез-құлқы, жүріс-тұрысы, үлкендерді, жолдас-жораны, қонақты сыйлауы сөз болады. «Әдепті, сыпайы бол, өсек таратпа, өзіннен үлкенді сыйла, үй жұмысын жасауға ерінбе!» деген секілді өсиеттер айтылады. Беташар жыры айтылып болған соң, жырыңа ат мінгізіп, үстіне шапан жауып жібереді.

## ЖАС КЕЛІНГЕ НЕЛІКТЕН АҚ ЖАУЛЫҚ ТАҒЫЛАДЫ?

Келіннің беті ашылғанша оның бетіне ақ жаулық жабылады әрі ол ақ шы-

мылдың ішінде отырады. Беташар дәстүрінің негізгі ғұрыптық міндеті осы ақ жаулықты ашумен байланысты. Қазақ халқының түсінігінде ақ түс тазалықтың, пәктіктің белгісі саналады.

«Беташар және отбасылық ғұрыптардағы параллельдер» мақаласының авторы «Ақ жаулықты ашу өмірге қайта әкелу функциясын орындайды» деп түсіндірген.

«Қазақ дәстүрінде мұның дүние салған адамның жүзін ақ матамен жауып, арулап жөнелтумен параллель екенін айта кеткен жөн. «Символдар сөздігінде» ақ түс қорқыныш пен мойынсұндық түсі екені айтылады. Мысалы, жаугершілік заманда ақ түс көтеру берілудің, мойынсұндық немесе елшінің белгісі ретінде қабылданған. Бүгінгі күні ақ түс дәл мұндай танымдық мағынада қолданылмаса да, әйел адамның киім-кешегінің түр-түсіндегі ерекшеліктер генезисі, яғни, жаңа түскен келінге жабылатын ақ жаулық осы түсініктер негізінде қалыптасқан».



## БЕТАШАР ДӘСТҮРІ ДІНИ ТҮСІНІККЕ ҚАЙШЫ МА?

Кейінгі кездері ел ішінде беташарға қатысты түрлі пікір айтылып жүр. Дегенмен бұл тұрғыда нақты жауаптар жоқ емес. Мәселен, Алау Әділбаевтың «Қазақ салт-дәстүр, әдет-ғұрыптарының ислам шариғатымен үйлесімі» кітабында беташар дәстүрі туралы мынадай тұщымды жауап жазылған. Сонымен, беташар дәстүрі діни түсінікке қайшы ма?

«Беташардың діни-әлеуметтік рөлдерінің бірі-тануы. Тануы-Алла Тағаланың ең үлкен бұйрықтарының бірі хәм Пайғамбар сүннеті.

Қасиетті Құранның «Хужурат» сүресінің 13-аятында:

«Сондай-ақ сендерді бір-біріңмен танысып, табысуларың үшін (хәм біріңе-бірің қамқоршы дос болып, өзара жәрдемдесіп, тату-тәтті өмір сүрулерің әрі жер бетін көркейтулерің) үшін ұлыстар мен руларға бөліп жараттық» делінген.

Алланың елшісі (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) сенімді дереккөздердің бірінде келген хадисінде былай дейді: «Кім де кім басқа біреумен бауырлас болғысы келсе, алдымен оның есімін, әкесінің есімін және кімдердің қатарынан екенін біліп алсын. Өйткені осылай жасау сүйіспеншіліктің артуына септігін тигізеді».

Алау Шайқымұлының еңбегінде Құран мен сүннетте айтылған бұйрықты іске асырудың өркеніетті түрде шешілген бір жолы беташар екені айтылады. Өйткені жаңа түскен келін өз елінен бөтен елге, бұрын-соңды таныс емес жұртқа келеді. Ал жаны нәзік әйел затының ел-жұртпен танысу процесі қалай жүреді? Оны жас екен, қыз бала екен деп оны ешкімге көрсетпей, үйден

шығармай қамап қою жөн емес. Әр үйді аралап, жаңа келінді таныстырып шығу әдепке теріс. Енді не істеу керек? Міне, осындай жағдайда беташар дәстүрінің қаншалықты маңызды іс-шара екеніне көз жеткізуге болады.

Атадан балаға жалғасатын рухани мұра іспетті ел ішінде жазылмаған заң ретінде басшылыққа алынатын бағалы құндылық болуымен қатар, бұл дәстүрдің астарындағы мазмұны да өте бай. Басқа қырларын қарастырмай, тек мұсылманшылық тұрғысынан алғанның өзінде беташардың өзегінде ақ некені жариялау, тануы, жауапкершілік алу, үлкенге құрмет, өсиет айту секілді өте үлкен тәлім жатыр.

Дайындаған  
Алтынбай СИҚЫМБЕК.

Қазақ әндеріндегі философиялық ой тереңдігін байқаған болсаңыз, үнемі саяси-әлеумет мәселелерімен тығыз байланысқан. Қазақ әндерінің қай жанрын алмасақ та, өнегелілікті, ізгілікті мейірбандыққа, татулық пен бірлікке, адамгершілікке насихаттап отырады. Сонымен бірге, қазақ тарихын, қоғамдық көзқарастарын танытады.



## БЕСІК ЖЫРЫНЫҢ ТӘРБИЕЛІК МӘНІ

Тұрмыс салт әндері баланың дүниеге келіп, ер жетіп, қаза болу сәтіне дейінгі елеулі кезеңдерге байланысты туындап отырған. Соның ішінде баланың өсіп жетілуіндегі айрықша тәрбиелік мәні бар ән - бесік жыры.

Бесік жырларының құрылымы қарапайым болғанымен, сазы жан тебіренер мамыражай, әрі көркем болып, жас сәбидің нерв жүйелеріне, жалпы психикасына жағымды әсер етіп, көңіл-күйін орнықтырады. Осыдан ақ «Ел болу үшін, бесігінді түзе» нақыл сөзінің мағынасына ой жүгіртсең. Тіпті ана мен баланың ең алғашқы байланысы осы жырдан бастау алады екен. Ұлт мәселесі, ұлттық мүдде, сана, тәрбие, ар-ождан, намыс сынды бір-бірін төңіректеген ұғымдар-ұлт феноменінің негізгі құрамдасы. Тәрбиеге аса көңіл бөлетін шығыс халқы «Тәрбие-адамгершіліктің шынайы көрінісі» деп бекер айтпаған. Бұл орайда, ұлттық рухты бойға дарытатын ұлттық тәрбиенің жөні бөлек екені бесенеден белгілі жәйт.

Ұлтымыздың төл тәрбиесі бесіктен бастау алатыны мәлім. Бесік тәрбиесінің, әсіресе, бесік жырының ұрпақ санасын ұлттық рухпен дамытуда тигізер пайдасы өте зор. Бірақ, ұлттық құндылықтың кейбір тұстарына батыстың, жымьысы саясатының жезтырнағы батып бара жатқан тәрізді.

Әлемде бесік жырын айтпайтын халық жоқ. Сәби жүрегіне алғашқы рухани нәр ең алдымен осы әлди жырымен сінеді. Аты айтып тұрғандай-ақ бұл жырдың негізінен, баланың бесікте жатқан кезінде орындалатыны белгілі. Бесік жырының мазмұндық құрамын іштей жіктеу жөнінде де ғалымдар түрлі толғаулар айтады.

Насиба ЖАРЛЫҚОВА.

Жастарға тәлім

# ТАҒДЫРЫ ТЫҒЫРҒЫҚКА ТІРЕЛГЕН ҚАЙРАН БАЛА...

«Орманға кірген сайын отын көп» деген орыстың бір нақыл сөзі бар. Сол айтқандай, жасын келген сайын арбаның майланбаған дөңгелегіңдей, «ана жерің, болмаса мына жерің» дегендей, аурудың түрлері шыға береді екен. «Көз ауырады» деп кім ойлағандай?! Осы ауру өзінен хабар беріп, Алматының көз аурулары институтынан бір-ақ шығарғаны бар.

Көшеде кездескен адамдардың бәрі көзіне сау көрінері анық. Алайда, осы институттың дәлізінде көрген адамдарымыздың көпшілігі соншалық, Алматының жартысы осы жерде жүргендей әсер етті. Сау адам жоқтай елестеді қалың жұрттың легі. «Көрмейін десен, көзің бар» демекші, менің бүгінгі айтар әңгімем науқастар туралы да емес.

Дәрігердің қабылдауында кезегімізді күтіп отырғанбыз. Дәліздің түпкірінен бізге қарай жылжыған қара сұр киім киген үш адамның сұлбасы көрінді. Жақындағанда байқағанымыз, біреуінің қолында кісен. Қалған екеуі соны күзетіп жүргендерге ұқсады. Расында солай болып шықты. Кісендеулі адамның жүзіне қарағанымыз сол еді, жиырмаға толар-толмас жас қыздың жүзі менің жүрегімді сілкінтіп жібергендей, дір еткізді.

Ойпырмай, өмір жолын енді ғана бастаған өрімдей жас қыздың қолына кісен салатындай не қылмысы бар еді?! Санамды сан алуан ойлар шарпып, солардың шырмауында қалғандай



болдым. Сөйтсем, мен ғана емес екенмін. Бүлдіршін қызды көргендердің бірі бастарын шайқап жатса, енді бірі көзімен ұзатып, «обал-ай, үйдегі қызыммен шамалас қыз ғой» деп, ішкі жан күйзелісін сыртқа шығарып жатқанын да байқадым. Қызды шамасы көзін еметуге әкелген секілді.

Қыз бала болса, соны сезгендей, басын жоғары көтере алмай, екі беті қызарып, жерден бір нәрсе жоғалтқандай, жанарымен жерді сүзіп кетіп барады. Оның осы жасында бір басы екеу болып, тұрмысқа шығып, сәбилі атанып, нәрестесін бесігінде тербетіп отыратын жөні бар ғой. Не істесе де тағдыр жолы тас-талқан болған қыздың маңдайына ол дүниелер жазылмай, темір тордың артында қор болып өтіп жатқан жастық дәуренінің күндері өтуде.

Темір тордың арғы жағындағы өмір, тағдыр жолы оны ерте есейткендей. Қызына жете алмаған әке-шеше ана жақта, әке-шешесіне жете алмаған қызы мына жақта Мұңлық болып, тағдырларының пешенелеріне жазғандарын көріп жатыр. «Тас түскен жеріне ауыр» дейді. Не де болса, сол тағдырына амал жоқ, көнгендей. Көз алдыма қызым келе қалғаны. Менің қызым секілді ол да біреудің мөпелеп өсірген қызы ғой. Осылай болады деп кім ойлаған?! Тезірек сол күндер бітіп, мен көрген қыз бала қоғам ортасына оралып, өмірден өз орнын тауып кетсе деген әкелік мейірім, әкелік тілек менің санамды тағы бір шарпып өтті.

Сыртқа салқын көрінуге тырысқанымен, оның осы кездегі ішкі жан күйзелісін түсінуге болар еді. Темір тордың арғы жағында өзі сияқты өмірден шалыс

басқандардың ортасында білінбес, бір сәт сыртқа, халық арасына шыққанда моральдық, рухани күйзеліске түсері анық еді. Тағдыры тығырғыққа тірелген қайран бала... Қыздың тағдыры жанымызды жаралап кеткені соншалық, есімді қыз кеткен соң жинағандай болдым. Осы бір көрініс жүрек ауыртар, ой тастар дүниеге айналғандай болды.

Кейбір зираттардың қақпасы алдында «Мен де сендей болғанмын. Сен де мендей боласың» деген жазу тұрады. Бұл-табиғаттың қатал заңы. Одан ешкім асып кете алмаған. Ал қылмыс жасамасақ, темір тордың маңайын айналып өтуімізге болады ғой. Демек, бар дүние өзімізге байланысты.

Аяқтарың шалыс баспас үшін от пен суға қарап қалсаңдар да, қылмыс атаулының ауылынан алыста болыңдаршы, заң қатал, ол ештеңеге қарамайды, ешкімді аямайды, оның алдында бәріміз бірдейміз, айналайыңдар!» деп, айқайлағың келеді. Сондағы жетпеген жанайқайымды өмірін енді бастап жатқандарға айтқым келіп, қолыма қағазым мен қаламымды алғаным да сондықтан еді. Жастар осы бір жағдайдан дұрыс тәлім алса, алдыма қойған мақсатымыз орындалғаны.

СИҚЫМБЕКТІҢ  
Алтынбайы.

**АЛАТАУ Ардагері**  
Басылым 2023 жылғы 7 қыркүйектен шыға бастады  
**ҚҰРЫЛТАЙШЫ:**  
«Ардагер ұйымы»  
**Республикалық қоғамдық бірлестігі Алматы облыстық «Ардагер ұйымы» филиалы**  
**Директор:**  
Ерболат ТҰРЫМБЕТОВ

**БАС РЕДАКТОР:**  
Роза Айдарбекова  
Тел.: 8 777 251 9310  
**ТІЛШІЛЕР:**  
Алтынбай Сиқымбек  
Тел.: 8 705 965 3661  
Рамазан Елешев  
Тел.: 8 747 706 1334

Жарияланған мақала авторларының пікірлері редакция көзқарасын білдірмейді.  
«Алатау ардагері» газетінде жарияланған материалдарды көшіріп басу үшін редакцияның жазбаша рұқсаты керек.  
Газет аптасына 1 рет – жұма күні шығады.  
Суреттердің сапасы үшін редакция жауап береді.

Қазақстан Республикасы Ақпарат және даму министрлігінің Ақпарат комитетінде 2023 жылдың 21 тамызында тіркеліп KZ91VPY00075894 номерлі куәлігі берілген.  
Газет «Алматы-Боашақ» акционерлік қоғамының баспаханасында басылды. Алматы қаласы С.Мұқанов көшесі, 23-В.  
**МЕКЕНЖАЙЫМЫЗ:**  
Қонаев қаласы, Жамбыл көшесі, 13/1.  
«Алатау ардагері» газеті басылымының бүгінгі санының таралымы – 6170.  
Тапсырыс №104  
Индексі – 65472.